

VRIJHEID & VERANTWOORDELIJKHEID OF TOETSING & CONTROLE

DOOR MARCO SNOEK

Het VVD-CDA kabinet concentreert zich, voor wat betreft de paragraaf onderwijs, op kwaliteit en prestaties, zowel voor scholen als voor leraren en lerarenopleidingen. Mooie voorname, maar geen weldenkend mens bezwaar tegen kan maken. Toch zijn er kanttekeningen te maken.

De huidige economische situatie geeft weinig ruimte om te investeren in het onderwijs, terwijl er wel de ambitie is om kwaliteit en prestaties van het onderwijs te verhogen. Om als overheid te garanderen dat met beperkte middelen hogere resultaten bereikt worden, wordt terug gegrepen op een strakke monitoring van leraren en scholen. Opbrengsten van onderwijs moeten nationaal gemeten worden. Het regeerakkoord heeft het zelfs over een 'absolute kwaliteitsnorm'. De druk op uniforme toetsing in scholen en in lerarenopleidingen neemt daarmee toe. Het besef dat eindtoetsen niet zoveel zeggen over de daadwerkelijke toegevoegde waarde van scholen en leraren, leidt bovendien tot een verdubbeling van het arsenaal aan toetsen: alleen door naast eindtoetsen ook begintoeetsen in te voeren, kan immers de toegevoegde waarde van de school en de leraar bepaald worden. Dat voor de controle van de overheid op onderwijsprestaties het uitgangspunt 'hoe meer hoe beter' gehanteerd wordt, blijkt bijvoorbeeld uit het voorstel dat alle leraren een geschiedentoets moeten afleggen om de kennis van de Nederlandse canon af te dwingen. Zo wordt de door Dijsselbloem bepleite scheiding tussen inhoud en vorm langzamerhand een faros: het wat (de inhoud) wordt immers in toenemende mate gekoppeld aan het hoe: een fijnmazig net van kennistoetsen die onherroepelijk hun impact zullen hebben op de didactische aanpak binnen scholen en lerarenopleidingen. In dat opzicht is de overheid hardleers.

Om te garanderen dat hogere resultaten bereikt worden, wordt terug gegrepen op een strakke monitoring van leraren en scholen

PRESTATIES VAN LERAREN

Volgens het regeerakkoord moeten leerprestaties rechtstreeks gekoppeld worden aan arbeidsvoorwaarden. Het kabinet is voor invoering van prestatiebeloning voor leraren en wil die beloning koppelen aan de leerwinst van leerlingen en dus aan de uitkomsten van de landelijke toetsen. Dat geeft drie problemen:

- De bijdrage van leraren aan de ontwikkeling van leerlingen is niet alleen gericht op cognitieve ontwikkeling van leerlingen, maar ook op toename van hun zelfvertrouwen en zelfbeeld, creativiteit, motorische ontwikkeling, burger-schapshouding, sociale vaardigheid, etc. Als leerwinst bepaald moet worden via landelijk gevalideerde toetsen, zal de nadruk komen te liggen op cognitieve ontwikkeling. Dat leidt tot een ernstige versmalling van de begrippen leren, ontwikkeling en vorming en van de verwachtingen die we hebben van leraren ten aanzien van die processen.
- Een rechtstreekse koppeling tussen lerarenkwaliteit en leerwinst miskent het fundamenteel interactieve karakter van het onderwijs waarbij een wezenlijke rol ligt bij de leerling. Een leraar kan zijn uiterste best doen om leerlingen te motiveren, maar uiteindelijk ligt de beslissing om zich wel of niet in te spannen altijd bij de leerling.
- Vertaling van leerwinst van leerlingen naar de beloning van individuele leraren miskent de noodzaak dat onderwijs teamwerk is. Onder dit kabinet voornemen zit de impliciete veronderstelling dat één leraar met een groep leerlingen werkt, zodat de leerwinst direct is toe te rekenen aan de prestaties van die individuele leraar. In veel scholen worden pogingen ondernomen om het isolement van leraren te doorbreken en het voorgenomen kabinetsbeleid kan dergelijke pogingen frustreren.

KRACHTIGE BEROEPSGROEP

De enorme nadruk op toetsing roept de vraag op wie de 'Verantwoordelijkheid' uit de titel van het regeerakkoord betrekking heeft. Verantwoordelijkheid van de overheid of ook en juist verantwoordelijkheid van de leraar? Het actieplan Leerkraft van Nederland benadrukt het belang van het in positie brengen van leraren. De regeringscoalitie wil dit actieplan voorzetten en meer ruimte creëren voor vakmanschap in het onderwijs. Streven is om een krachtige beroepsgroep te creëren die de verantwoordelijkheid neemt voor de eigen kwaliteit via professionele standaarden en een professioneel register. Het regeerakkoord belooft dat dat register binnen een jaar een feit is. Daarmee wordt de beroepsgroep van leraren echter opgezadeld met drie verschillende beoordelingsystematieken: de beoordelingsystematiek die is vastgelegd in de werkgevers-werknemersrelatie met functionerings- en beoordelingsgesprekken, de beoordelingsystematiek van het beroepsregister en een beoordelingsystematiek die gebaseerd is op de leerwinst van leerlingen. Dus zowel de schoolleiding, de overheid als de professional zelf gaan de kwaliteit van de leraar meten. Ook hier domineert als onderliggende overtuiging 'hoe meer hoe beter', wat het draagvlak voor een nog in te voeren lerarenregister niet groter zal maken. Geloof in de maakbaarheid van het onderwijs, een versimpeling van het begrip onderwijskwaliteit tot (cognitieve en meetbare) leeropbrengst en het uitgangspunt 'hoe meer hoe beter', leidt tot een fixatie op toetsen en controle en daarmee tot een keurslijf voor leraren en lerarenopleiders. Het roept daarmee de vraag op of de uitvoering van het regeerakkoord 'Vrijheid & Verantwoordelijkheid' ons land een stap dichterbij zal brengen naar een kennissamenleving waarin professionals niet gedegradeerd worden tot uitvoerders, maar professionele vrijheid krijgen en de verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de kwaliteit van hun werk.

Marco Snoek is lector Leren en Innoveren aan het Domein Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam.

HO
management

de december 2010
pagina 11

1.09526.00C